



*Αφιέρωμα στο Μάη του '36 που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα ΠΡΙΝ στις 8 Μάη 2016 με κείμενα του Βασίλη Τσιράκη και του Γιάννη Γκλαρνέτατζη.*

Ο καπνός είναι το κύριο εξαγωγικό προϊόν του ελληνικού κράτους. Στη Θεσσαλονίκη υπάρχουν δεκάδες μεγάλες επιχειρήσεις επεξεργασίας καπνού (αμερικανικές, γαλλικές, ισραηλίτικες, τουρκικές, ελληνικές, κ.ά.) όπου **εργάζονται χιλιάδες καπνεργάτες**. Μερικές απ' αυτές απασχολούν πάνω από 500 εργάτες.

Η δουλειά εποχιακή, τα μεροκάματα μικρά, οι συνθήκες δουλειάς άθλιες. Η πιο κρίσιμη εποχή για τη διεκδίκηση των αιτημάτων ήταν η άνοιξη. Ήταν η περίοδος των προσλήψεων και τα καπνά βρισκόνταν σε ζύμωση και καταστρέφονταν αν δεν συντηρούνταν.

Το 1914 είναι η χρονιά που ο αγώνας των καπνεργατών έχει την πρώτη μεγάλη νίκη. Ύστερα από απεργιακό αγώνα πολλών ημερών, υπογράφηκε στις 9 Απριλίου η πρώτη συλλογική σύμβαση, που θεωρείται από πολλούς και **η πρώτη σύμβαση της εργατικής τάξης στην Ελλάδα**.

Μεγάλες απεργίες επίσης γίνονται το 1919, το 1922 (με αιτήματα και ενάντια στη μικρασιατική εκστρατεία), το 1926 (Αγρίνιο - 2 νεκροί), το 1927 (Θεσσαλονίκη - επιδόματα ανεργίας, κοινωνική ασφάλιση), το 1928-29 (Βόλος, Αγρίνιο, Θάσος), το 1931 (Πειραιάς - αιματηρές συγκρούσεις μπροστά στο εργοστάσιο του Παπαστράτου), το 1932 (Καβάλα - 1 νεκρός), το 1933-34 (σε όλες σχεδόν τις πόλεις), το 1935 (οι καπνεργάτες του Αγρινίου πετυχαίνουν αύξηση 30%).

Το 1934 η οικονομία της Ελλάδας είχε μια αύξηση του συνόλου της βιομηχανικής και αγροτικής παραγωγής της τάξης του 10%, ενώ οι εξαγωγές είχαν αύξηση κατά 14% περίπου.

Σύμφωνα με στοιχεία της Ενωτικής ΓΣΕΕ, το 1932 έγιναν 200 απεργίες με συμμετοχή 80.000 εργατών. Το 1933 έγιναν 360 απεργίες με συμμετοχή 120.000 εργατών. Ενώ το 1934 έγιναν 480 απεργίες με συμμετοχή 180.000 εργατών.

Τον χειμώνα του '36 οι τιμές των τροφίμων έχουν φτάσει στα ύψη και η οικονομική κατάσταση των εργαζομένων γίνεται δυσβάσταχτη. Το Φεβρουάριο ξεκινούν οι πρώτες εργατικές κινητοποιήσεις. Λιμενεργάτες, αυτοκινητιστές, τροχιοδρομικοί, οι εργάτες βενζίνης (Σελλ, Γκρεκοπετρόλ), οι καπνεργάτες της Καβάλας και της Δράμας, οι κλωστοϋφαντουργοί Καρέλα στο Ν. Φάληρο κ.ά, οι οποίες χτυπιούνται από την αστυνομία.



### Χρονολόγιο Μάη 1936

Του **Βασίλη Τσιράκη**

**28 Μάρτη:** Τρεις μεγάλες εταιρίες καπνού στη Θεσσαλονίκη απολύουν ξαφνικά 200 εργάτες

**4 Απρίλη:** Συνέρχεται στη Θεσσαλονίκη το 1ο πανκαπνεργατικό συνέδριο. Οργανώνεται από την Καπνεργατική Ομοσπονδία Ελλάδας (ΚΟΕ), η οποία μετονομάζεται σε Πανελλαδική Καπνεργατική Ομοσπονδία (ΠΚΟ). Το συνέδριο διαρκεί 3 μέρες και τα κύρια θέματα που το απασχολούν είναι τα μεροκάματα, το ταμείο ασφάλισης (ΤΑΚ) και η ενότητα του κλάδου. Για το τελευταίο αποφασίστηκε να γίνει πρόταση στην ΕΟΚΣΕ για ενοποίηση.

**15 Απρίλη:** Κοινή συνεδρίαση της ΠΚΟ και της ΕΟΚΣΕ όπου αποφασίζεται κοινή Εκτελεστική Επιτροπή.

**Κυριακή 19 Απρίλη:** Πραγματοποιείται στον κινηματογράφο "Ολύμπιον" μεγάλη συγκέντρωση καπνεργατών όπου αποφασίζεται η **κήρυξη απεργίας** σε περίπτωση που δεν

υιοθετηθούν τα αιτήματα του συνεδρίου. Οι **καπνεργάτες εκλέγουν επιτροπές αγώνα κατά εργοστάσιο και κατά συνοικία** και ξεκινούν οικονομική εξόρμηση.

**Τετάρτη 29 Απρίλη:** Ξεκινά η απεργία. Οι απεργοί κατευθύνονται στα γραφεία της ΠΚΟ και κατόπιν στον κινηματογράφο “Πάνθεον”, όπου υπολογίζονται γύρω στις 10.000. Εκλέγεται κεντρική επιτροπή αγώνα η οποία επισκέπτεται τον Γενικό διοικητή Μακεδονίας Πάλλη.

**Πέμπτη 30 Απρίλη:** Η απεργία γενικεύεται σε όλη τη χώρα. Οι απεργοί της Θεσσαλονίκης μαζεύονται ξανά στο “Πάνθεον” και αποφασίζουν την τοποθέτηση εργατικών φρουρών στα καπνομάγαζα.

**Παρασκευή 1 Μάη:** Η εργατική Πρωτομαγιά γιορτάζεται με δύο συγκεντρώσεις, μια στο Μπεχτισινάρ και μια στο Σέιχ Σου.

**Σάββατο 2 Μάη και Κυριακή 3:** Η χωροφυλακή επιτίθεται στα καπνομάγαζα, διώχνει τις απεργιακές φρουρές και τοποθετεί χωροφύλακες.

**Δευτέρα 4 Μάη:** Μεγάλη συγκέντρωση στα γραφεία της ΠΚΟ. Εγκρίνεται ψήφισμα και αποφασίζεται να σταλεί με τηλεγράφημα στην Αθήνα στην κυβέρνηση. Σύσσωμοι οι καπνεργάτες κατευθύνονται προς το τηλεγραφείο όπου δέχονται επίθεση από έφιππους αστυνομικούς. Τρεις φορές οι καπνεργάτες σπάζουν τον κλοιό και φτάνουν στο τηλεγραφείο. Στη διάρκεια της επίθεσης χτυπήθηκε σοβαρά η καπνεργάτρια Σοφία Κωνσταντινίδου.

**Τρίτη 5 Μάη:** Κατεβαίνουν σε απεργία οι κλωστοϋφαντουργοί, οι χαρτεργάτες, οι τσαγκαράδες και οι λαστιχάδες. Οι περισσότεροι δήμοι και κοινότητες εγκρίνουν κονδύλια από το δημοτικό προϋπολογισμό για ενίσχυση του αγώνα.

**Τετάρτη 6 Μάη:** Μέλη της οργάνωσης ΕΕΕ, πυροβολούν και τραυματίζουν τον υποδεματεργάτη Κ. Σαμιώτη, 20 χρόνων.

**Πέμπτη 7 Μάη:** Φτάνει στη Θεσσαλονίκη επιστρέφοντας από το Βελιγράδι ο πρωθυπουργός Ι. Μεταξάς, ο οποίος και δίνει εντολή για καταστολή των απεργιών.

**Παρασκευή 8 Μάη:** Χιλιάδες απεργοί καπνεργάτες συγκεντρώνονται έξω από τα γραφεία της ΠΚΟ. Εγκρίνεται ψήφισμα και προτείνεται 15μελής επιτροπή για να το επιδώσει στη Γενική Διοίκηση (υπουργείο Βόρειας Ελλάδας). Οι συγκεντρωμένοι όμως απαιτούν να επιδοθεί το ψήφισμα από όλους και ξεκινούν πορεία στην Εγνατία. Η αστυνομία επιτίθεται, αλλά οι καπνεργάτες δεν υποχωρούν. Όλη η Εγνατία από το Βαρδάρη μέχρι την

Αριστοτέλους θυμίζει πεδίο μάχης.

Ύστερα από συγκέντρωση στο Μπεχτσινάρ, 2.500 απεργοί υφαντουργοί (κυρίως γυναίκες) κατευθύνονται προς την πόλη. Στο δρόμο κτυπιούνται από την αστυνομία, αλλά κατορθώνουν να φτάσουν στη Γενική Διοίκηση. Οι στρατιώτες που περιφρουρούν το κτίριο παίρνουν εντολή να κτυπήσουν. Εκεί λαμβάνουν χώρα οι πρώτες απειθαρχίες φαντάρων και αξιωματικών.

Ο απολογισμός της ημέρας: 70 τραυματίες, 100 συλλήψεις. Το βράδυ της ίδιας μέρας τα 3 εργατικά κέντρα της πόλης (ΕΚΘ, Πανυπαλληλικό, Πανεργατικό) αποφασίζουν την κήρυξη 24ωρης γενικής απεργίας.



**Σάββατο 9 Μάη:** Περίπολοι στρατού και αστυνομίας στους κεντρικούς δρόμους της πόλης και των προσφυγικών συνοικιών. Συγκοινωνίες και εφημερίδες δεν υπάρχουν λόγω της απεργίας.

Οι εργαζόμενοι κατεβαίνουν κατά ομάδες προς το κέντρο της πόλης. Η πρώτη σύγκρουση γίνεται από τους αυτοκινητιστές, οι οποίοι προσπαθούν να απελευθερώσουν ένα συνάδελφο τους. Κατά τη διάρκεια του επεισοδίου **πέφτει νεκρός ο οδηγός Τάσος Τούσης**. Οι εργάτες τοποθετούν το νεκρό πάνω σε μια ξύλινη πόρτα και κατευθύνονται προς τη Γενική Διοίκηση. Η αστυνομία κλείνει το δρόμο και επιτίθεται.

**Η σύγκρουση γενικεύεται. Στήνονται οδοφράγματα** σε όλο το κέντρο της πόλης. Γίνονται μάχες σώμα με σώμα. Οι χωροφύλακες κτυπούν στο ψαχνό. Οι καμπάνες κτυπούν ασταμάτητα. Φήμες για πολλούς νεκρούς και τραυματίες. Όμως αντί να υποσταλούν, οι διαδηλώσεις μαζικοποιούνται. **Οι διαδηλωτές καταλαμβάνουν το κέντρο της πόλης.**

**Απολογισμός 9 νεκροί, εκατοντάδες τραυματίες.**

Το μεσημέρι ο διοικητής του Γ' Σώματος Στρατού δίνει εντολή στους χωροφύλακες να κλειστούν στα τμήματα, διατάζει το στρατό να αναλάβει τη διοίκηση της πόλης και

απαγορεύει κάθε είδους συγκέντρωση σε ανοιχτό ή κλειστό χώρο.

Παρά την απαγόρευση, χιλιάδες λαού συγκροτούν διαδηλώσεις με κεντρικό σύνθημα «Κάτω οι δολοφόνοι – εκδίκηση». Στο ψήφισμα που εγκρίνεται απαιτείται άμεση παραίτηση της κυβέρνησης, σύλληψη του αστυνομικού διοικητή Ντάκου, αποδοχή όλων των αιτημάτων των απεργών, απελευθέρωση όλων των συλληφθέντων.

**Η Θεσσαλονίκη στα χέρια των εργατών.** Η κεντρική απεργιακή επιτροπή οπλίζει με ρόπαλα τις φρουρές των εργοστασίων και των συνδικάτων. Εργατικές περίπολοι ελέγχουν το κέντρο και τις γειτονιές της πόλης.

**Κυριακή 10 Μάη:** Πραγματοποιείται η κηδεία των νεκρών μπροστά σε 100.000 λαού. Ο ταγματάρχης Μαρινάκης καταθέτει στεφάνι και σηκώνεται στα χέρια από τους εργάτες. Μετά την κηδεία ο λαός ξεχύνεται στην πόλη. Στην πλατεία Ελευθερίας λαμβάνει χώρα η μεγαλύτερη συγκέντρωση που έγινε ποτέ στην πόλη.

Δευτέρα 11 Μάη: Η κρατική βία ξαναγυρίζει. Πογκρόμ συλλήψεων. Καταλαμβάνονται μέχρι και τα γραφεία του ΕΚΘ. Έχουν φτάσει στην πόλη αντιτορπιλικά από τον Πειραιά και ένα σύνταγμα πεζικού από τη Λάρισα. Εκπρόσωποι των απεργών με βάρκες προσπαθούν να ενημερώσουν τους ναύτες. Η ΓΣΕΕ και η Ενωτική αποφασίζουν από κοινού 24ωρη πανελλαδική απεργία για την Τετάρτη 13 Μαΐου.

**Τετάρτη 13 Μάη:** Συγκρούσεις σε διάφορες πόλεις της χώρας. Το πογκρόμ συλλήψεων κορυφώνεται. Φυλακίσεις, βασανισμοί, συλλήψεις και εκτοπίσεις εκατοντάδων συνδικαλιστών.

**Πέμπτη 14 Μάη:** Σε συνεδρίαση της Εκτελεστικής Επιτροπής της ΠΚΟ αποφασίζεται η λύση της απεργίας μετά από υπόσχεση για απελευθέρωση των συλληφθέντων, χορήγηση συντάξεων στις οικογένειες των νεκρών και ικανοποίηση μέρους των αιτημάτων.

*Βασίλης Τσιράκης, συγγραφέας και δημιουργός ταινιών μικρού μήκους, Θεσσαλονίκη*

**Ζητήματα γύρω από τον Μάη του '36**

Του **Γιάννη Γκλαρνέτατση**



Καθώς συμπληρώνονται **ογδόντα χρόνια από την αιματηρή εργατική εξέγερση στη Θεσσαλονίκη τον Μάη του 1936**, σκέφτομαι πως παρότι έχουν ειπωθεί και γραφεί πολλά για τα γεγονότα εκείνα, υπάρχουν ερωτήματα που δεν έχουν πλήρως απαντηθεί και ζητήματα που δεν έχουν με σαφήνεια διευκρινιστεί. Αυτό, εν μέρει, οφείλεται στο ό,τι αμέσως μετά ακολούθησε η δικτατορία του Μεταξά, ο πόλεμος, η κατοχή, ο εμφύλιος πόλεμος, ο «καχεκτικός» μετεμφυλιακός

κοινοβουλευτικός βίος και η δικτατορία των συνταγματαρχών. Για σαράντα, λοιπόν, χρόνια υπήρχαν συνθήκες που εμποδίζουν τόσο τη δημοσιογραφική όσο και την επιστημονική έρευνα. Τα ερωτήματα και τα ζητήματα αυτά προσπαθεί να θέσει και να περιγράψει το παρόν κείμενο.

Ένα φαινομενικά απλό θέμα είναι ο **αριθμός των θυμάτων**. Συνήθως αναφέρονται τα ονόματα εννέα νεκρών: Τάσος Τούσης, Αναστασία Καρανικόλα, Ίντο Γιακόβ Σρεννόρ, Γιάννης Πανόπουλος, Δημήτρης Αγλαμίδης, Σαλβατώρ Ματαράσσο, Δημήτρης Λαϊλάνης (ή Λαϊνός), Σταύρος Διαμαντόπουλος, Μανώλης Ζαχαρίου. [1] Ο Ζαφείρης ανεβάζει τον αριθμό των νεκρών σε 11, [2] ο Μαζάουερ στους 12, [3] δημοσιεύματα της εποχής σε 13, ενώ ένα άρθρο του Ριζοσπάστη (10.5.1936) στους 30. [4] Αν κι ο τελευταίος αριθμός φαντάζει κάπως υπερβολικός και προσεγγίζει τον αριθμό των βαριά τραυματισμένων, 32 και 250 ελαφρά, [5] ένας αριθμός κοντά στο 15 μάλλον είναι πιο κοντά στην πραγματικότητα, καθώς αναφέρονται κι άλλοι νεκροί: Ευθύμιος Αδαμαντίου, Σταύρος και Ευθ. Διαμαντόπουλος, καθώς και Μάνος Ευθυμίου, Γιάννης Πιτάρης, Άννα Χαραλαμπίδου, μια 16χρονη καπνεργάτρια. [6] Επίσης, σε ευχαριστήρια επιστολή προς την Εργατική Βοήθεια για τη συμπαράστασή της στις οικογένειες των θυμάτων υπογράφουν τουλάχιστον 16 άτομα, στα οποία περιλαμβάνεται κάποιος (Γούναρης) [7] που δεν μπορούμε να τον συσχετίσουμε με κάποιο νεκρό ή βαριά τραυματισμένο. Τέλος, στους καταλόγους του Δημοτικού Νεκροταφείου Ευαγγελίστριας καταγράφονται επτά πτώματα χριστιανών (αρ. 475 - 482) που ταυτίζονται με νεκρούς του Μάη, ανάμεσά τους όμως υπάρχει και μια εγγραφή με ένα μόνο γράμμα, ένα κεφαλαίο «Γ».

Ξέρουμε ότι τις δολοφονίες διέπραξαν χωροφύλακες, αλλά δεν έχει διερευνηθεί επαρκώς η **δράση παρακρατικών στα γεγονότα**. Στη Θεσσαλονίκη δρούσαν οι τριεπιλίτες που ήταν οργανωμένοι κατά αστυνομικό τμήμα, δηλώνοντας έτσι τη σχέση του με το επίσημο κράτος. Ο Κουζινόπουλος, που στηρίζεται κυρίως στα δημοσιεύματα του Ριζοσπάστη της εποχής,

αναφέρει πως στις 6 Μάη «λίγο πριν το μεσημέρι [...] σημειώνεται τρομοκρατική επίθεση τραμπούκων εναντίον απεργών τσαγκαράδων στην πλατεία Βλάλη [...] Οι τρεις απεργοσπάστες αδελφοί Γιάννης, Θεόδωρος και Παναγιώτης Μακεμεντζής, μέλη της φασιστικής οργάνωσης ΕΕΕ, πυροβόλησαν από παράθυρο εναντίον απεργών». [8] Παρόμοιες αναφορές έχουμε και για τις επόμενες ημέρες. Στο επώνυμο των συγκεκριμένων δραστών υπάρχει λάθος καθώς πρόκειται, προφανώς, για τους αδελφούς Μελεμενλή (έχουν τα ίδια ακριβώς μικρά ονόματα, ο Θόδωρος μάλιστα είχε διατελέσει πρόεδρος του σωματίου αρβυλοποιών «Η Μακεδονία»), οι οποίοι το 1932 είχαν κατηγορηθεί για τον φόνο του συνδικαλιστή Χαρίτωνα Σταμπουλίδη, σε ένοπλη επίθεση στα γραφεία του σωματίου οικοδόμων, αλλά απαλλάχθηκαν καθώς ισχυρίστηκαν ότι την ώρα του εγκλήματος βρισκόταν στο 8ο αστυνομικό τμήμα παρέα με χωροφύλακες. Στην κατοχή αναβαθμίστηκαν σε αξιωματικούς του διαβόητου εγκληματία Γ. Πούλου. [9]

Όσον αφορά την εβραϊκή παρουσία στην απεργία, γνωρίζουμε ότι μεταξύ των νεκρών καταγράφονται δύο [10] ή τρεις, [11] στους βαριά τραυματισμένους αναφέρονται τουλάχιστον έξι, [12] ενώ στην ευχαριστήρια επιστολή προς την Εργατική Βοήθεια, που αναφέρθηκε παραπάνω, υπάρχουν τέσσερα εβραϊκά ονόματα. [13] Πέρα όμως από τους αριθμούς υπάρχει η ιδεολογική βαρύτητα και χρήση της συμμετοχής των Εβραίων εργατών στα γεγονότα. Όπως σημειώνει ο Φουντανόπουλος «η παρουσία μιας μεγάλης και συμπαγούς μάζας Εβραίων κατοίκων» στην πόλη «έκανε την κρατική εξουσία να θεωρεί τη Θεσσαλονίκη επικίνδυνη πόλη» και «διαιώνιζε κατά ένα περίεργο τρόπο το εθνικό ζήτημα για όλη τη Μακεδονία». [14] Η θεωρία της εβραϊσολαβοκομμουνιστικής συνομωσίας τέθηκε πάλι σε εφαρμογή. Ο Κ. Παπαβασιλείου, τότε γραμματέας του σωματίου οικοδόμων, θυμόταν πως «το Σάββατο [9.5] το απόγευμα ήρθαν στο λιμάνι δυο καράβια πολεμικά. Τους ναύτες τους είχαν δώσει την πληροφορία [...] ότι ξεσηκώθηκαν οι κομμουνιστές με τους Εβραίους για να πάρουν την Καβάλα, Σέρρες, Δράμα και τα ρέστα». [15]



Η Ρετζίνα Ρόζα, για την οποία έχω βρει πληροφορίες μόνο στις εφημερίδες της εποχής, συνδέει το προηγούμενο ζήτημα με τη **γυναικεία συμμετοχή** στην εξέγερση. Μέλος της επιτροπής αγώνα στην κατάληψη του καπνεργοστασίου Κομμερσιάλ τον Δεκέμβρη του 1934, μιλάει για την «κατάστασιν των καπνεργατριών, εργαζομένων υπό τας μάλλον δυσμενείς συνθήκας και με τα πλέον εξευτελιστικά ημερομίσθια», στο καπνεργατικό συνέδριο στις αρχές Απρίλη του 1936 κι είναι η μοναδική γυναίκα που εκλέγεται στην εκτελεστική επιτροπή της καινούργιας

Πανελλαδικής Καπνεργατικής Ομοσπονδίας (ΠΚΟ). [16] Τις μέρες εκείνες «πιο μαχητικές όμως φάνηκαν οι εργάτριες, ο κατευνασμός των οποίων δεν ήταν εύκολη υπόθεση για την αστυνομία». [17] Ως αποτέλεσμα εκτός από την Α. Καρανικόλα έχουμε πληροφορίες για άλλες δύο σκοτωμένες και εννιά βαριά τραυματισμένες όλες τις ημέρες των γεγονότων. [18]

Μια από τις λιγότερο μελετημένες πλευρές του Μάη είναι η **διεθνής διάστασή του**. Βέβαια, γνωρίζουμε το διεθνές πλαίσιο (Κραχ 1929, άνοδος των Ναζί στην εξουσία 1933, εμφάνιση των Λαϊκών Μετώπων και νίκη τους στις εκλογές σε Ισπανία και Γαλλία εκείνη τη χρονιά), αλλά δεν ξέρουμε σχεδόν τίποτα για τον διεθνή αντίκτυπο (εκτός από μερικές αναφορές ξένων διπλωματών) [19] ή την καταγραφή των γεγονότων της Θεσσαλονίκης στον Τύπο του εξωτερικού.

Το επόμενο ερώτημα μοιάζει ρητορικό. Επρόκειτο πράγματι για **λαϊκή εξέγερση** ή ήταν μια **μαχητική απεργία**. Υπάρχουν αναφορές σε οδοφράγματα που διαψεύδουν, όμως, μαρτυρίες ανθρώπων παρόντων στα γεγονότα (όπως ο Γιάννης Ταμτάκος σε επιστολή του στον Άγι Στίνα, λέγοντας παράλληλα ότι το κλίμα ήταν επαναστατικό). Θα μου πείτε ποια η διαφορά; Ίσως είναι μόνο φιλολογική. Άλλωστε η άγρια καταστολή οποιασδήποτε εργατικής κινητοποίησης από την αστυνομία, ήταν ένα σταθερό χαρακτηριστικό στη μεσοπολεμική Θεσσαλονίκη. «Κάθε φορά που έχουμε εργατική αναταραχή σε αυτή την περιοχή, οι αρχές αντί να αναζητήσουν μια ριζική θεραπεία του κακού διαγιγνώσκουν αυτόματα κομμουνιστική υποκίνηση την οποία θεωρούν υποχρέωσή τους να εξοντώσουν», αναφέρει ο Βρετανός πρόξενος στην πόλη Ernest Lomax στις 27.5.1936. [20] Έτσι, δεν ήταν ασυνήθιστο να υπάρχουν νεκροί σε εργατικές διαμαρτυρίες (ένας τον Φεβρουάριο του 1927 και οκτώ τον Φεβρουάριο του 1933). [21]

Τέλος υπάρχει το αιώνιο και «ζουμερό» ζήτημα της στάσης των οργανώσεων. Στο επίκεντρο της συγκεκριμένης περίπτωσης βρίσκονται **οι συνδικαλιστικές οργανώσεις**. Σίγουρα η συνδικαλιστική ενοποίηση στην ΠΚΟ που επετεύχθη με το καπνεργατικό συνέδριο του Απριλίου, έπαιξε τον ρόλο εναύσματος για την απεργία. [22] Να θυμίσουμε ότι τότε υπήρχαν διαφορετικά σωματεία κατά κλάδο, ενώ τα εργατικά κέντρα της πόλης ήταν τουλάχιστον τέσσερα και οι γενικές συνομοσπονδίες τρεις (για περισσότερα βλ. το εξαιρετικό έργο του Φουντανόπουλου). Κι ενώ η συνδικαλιστική ηγεσία είχε, κατά κάποιο τρόπο, τον έλεγχο της Θεσσαλονίκης για περίπου 36 ώρες, η εκτελεστική επιτροπή της ΠΚΟ αμφιταλαντευόταν μεταξύ μιας κάπως διαλλακτικής και μιας πιο επαναστατικής στάσης που προωθούσε η Κεντρική Απεργιακή Επιτροπή και οι πρωτοβάθμιες επιτροπές. [23]

Με τις διχογνωμίες στην ηγεσία των συνδικάτων σχετίζεται και η **στάση των αριστερών κομμάτων**. Οι μάζες που κατέκλυσαν τους δρόμους της Θεσσαλονίκης τις μέρες του Μάη ανήκαν, προφανώς, σε όλες τις πολιτικές παρατάξεις, αλλά η μεγάλη πλειοψηφία των οργανωμένων εργατών ήταν σαφώς μέλη του ΚΚΕ. Κι ενώ οι κομμουνιστές είχαν αγωνιστική διάθεση κι έδειξαν ηρωισμό απέναντι στους χωροφύλακες, έπρεπε να ισοροπήσουν στη γραμμή της δημιουργίας λαϊκών μετώπων. Μόνο που έλειπε ο βασικός εταίρος. Στο πλευρό των εργατών, έστω και λεκτικά, στάθηκαν οι μικρές σοσιαλιστικές οργανώσεις, το Αγροτικό Κόμμα, ακόμα κι ο Αλ. Παπαναστασίου [24] (χοντρικά δηλ. ο πολιτικός χώρος που θα συγκροτήσει μαζί με το ΚΚΕ το ΕΑΜ, πέντε χρόνια αργότερα), αλλά όχι το Κόμμα Φιλελευθέρων. Από την άλλη, οι αρχαιομαρξιστές κι οι τροτσικιστές (τη συμμετοχή των οποίων αποσιωπούν οι πηγές που πρόσκεινται στο ΚΚΕ) μπορεί να είχαν υπερεπαναστατική διάθεση και να ασκούσαν έντονη κριτική στο Κομμουνιστικό Κόμμα, αλλά οι οργανώσεις τους ήταν μικρές και διασπασμένες, τόσο που ο Ταμτάκος λέει ότι μέλη της ομάδας του δεν συναντήθηκαν με μέλη της ομάδας του Πουλιόπουλου, παρότι όλοι ήταν στους δρόμους.

**Στο στρατόπεδο των αστικών κομμάτων**, μάλλον κυριάρχησε ο τρόμος μιας γενικευμένης εξέγερσης των φτωχών και καταφρονημένων, πράγμα που διευκόλυνε στον Μεταξά να εγκαθιδρύσει το καθεστώς του «τρίτου ελληνικού πολιτισμού» τρεις μήνες αργότερα. Κι αν από μια νεώτερη οπτική γωνία (των τελευταίων σαράντα χρόνων) αυτό φαίνεται λογικό για τους Λαϊκούς, αλλά ίσως απρόσμενο για τους Φιλελεύθερους, να θυμίσουμε ότι το Ιδιώνυμο το καθιέρωσε ο Βενιζέλος, ενώ ειδικά στη Θεσσαλονίκη η ΕΕΕ είχε βενιζελογενή καταγωγή. Άλλωστε παρά το σύμφωνο Σκλάβαινα - Σοφούλη που έφερε τον τελευταίο στη θέση του προέδρου της Βουλής, ο Θεμ. Σοφούλης υποστήριξε την πρόωρη θερινή διακοπή των εργασιών του Κοινοβουλίου ήδη από τον Απρίλιο, επιτρέποντας έτσι στον Μεταξά να κυβερνά μέσω διαταγμάτων προτού καν γίνει δικτάτορας.

*Γιάννης Γκλαρνέτατζης, συνδικαλιστής, μέλος του ΔΣ του Σωματείου Υπαλλήλων Βιβλίου-Χάρτου Θεσσαλονίκης*

### **Παραπομπές:**

[1] Σπύρος Κουζινόπουλος (επιμ.), Ο ηρωικός Μάης της Θεσσαλονίκης του '36, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1976, σ. 49-50• Γιώργος Αναστασιάδης (επιμ.), Το εργατικό - συνδικαλιστικό κίνημα της Θεσσαλονίκης: Η ιστορική φυσιολογία του, Εργατικό Κέντρο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης 1997, Θεσσαλονίκη 1997, σ. 116.

[2] Χρίστος Ζαφείρης, «Μάης του '36», η μεγάλη λαϊκή εξέγερση της Θεσσαλονίκης», στο <https://thesmemory.wordpress.com/2016/05/03/μάης-του-36-η-μεγάλη-λαϊκή-εξέγερση-τη/>.

[3] Mark Mazower, Θεσσαλονίκη πόλη των φαντασμάτων: Χριστιανοί, μουσουλμάνοι και Εβραίοι 1430-1950, μτφρ. Κ. Κουρεμένος, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2006, σ. 452.

[4] Σπ. Κουζινόπουλος (επιμ.), Ο ηρωικός Μάης της Θεσσαλονίκης του '36, ό.π., σ. 50• Γ. Αναστασιάδης (επιμ.), Το εργατικό - συνδικαλιστικό κίνημα της Θεσσαλονίκης, ό.π., σ. 116.

[5] Γ. Αναστασιάδης (επιμ.), Το εργατικό - συνδικαλιστικό κίνημα της Θεσσαλονίκης, ό.π., σ. 116.

[6] Σπ. Κουζινόπουλος (επιμ.), Ο ηρωικός Μάης της Θεσσαλονίκης του '36, ό.π., σ. 50.

[7] Κώστας Ευθυμίου, «Εργατική Βοήθεια» και «Κοινωνική Αλληλεγγύη»: Δύο παραδείγματα ταξικής αλληλέγγυας δράσης στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου, Οι εκδόσεις των συναδέλφων, Αθήνα 2014, σ. 56.

[8] Σπ. Κουζινόπουλος (επιμ.), Ο ηρωικός Μάης της Θεσσαλονίκης του '36, ό.π., σ. 30.

[9] Γιάννης Γκλαρνέτατζης, Στιγμές Σαλονίκης εαρινές, alterthess, Θεσσαλονίκη 2013, σ. 159-166.

[10] Σπ. Κουζινόπουλος (επιμ.), Ο ηρωικός Μάης της Θεσσαλονίκης του '36, ό.π., σ. 49• Γ. Αναστασιάδης (επιμ.), Το εργατικό - συνδικαλιστικό κίνημα της Θεσσαλονίκης, ό.π., σ. 116.

[11] M. Mazower, Θεσσαλονίκη πόλη των φαντασμάτων, ό.π., σ. 452.

- [12] Σπ. Κουζινόπουλος (επιμ.), Ο ηρωικός Μάης της Θεσσαλονίκης του '36, ό.π., σ. 37, 47, 50.
- [13] Κ. Ευθυμίου, «Εργατική Βοήθεια» και «Κοινωνική Αλληλεγγύη», ό.π., σ. 56.
- [14] Κώστας Φουντανόπουλος, Εργασία και εργατικό κίνημα στη Θεσσαλονίκη (1908-1936): Ηθική οικονομία και συλλογική δράση στο Μεσοπόλεμο, Νεφέλη, Αθήνα 2005, σ. 253.
- [15] Σπ. Κουζινόπουλος (επιμ.), Ο ηρωικός Μάης της Θεσσαλονίκης του '36, ό.π., σ. 76-77.
- [16] Γ. Γκλαρνέταζης, Στιγμές Σαλονίκης εαρινές, ό.π., σ. 140-141.
- [17] Κ. Φουντανόπουλος, Εργασία και εργατικό κίνημα στη Θεσσαλονίκη (1908-1936), ό.π., σ. 267.
- [18] Σπ. Κουζινόπουλος (επιμ.), Ο ηρωικός Μάης της Θεσσαλονίκης του '36, ό.π., σ. 37, 47, 50.[]
- [19] Μ. Mazower, Θεσσαλονίκη πόλη των φαντασμάτων, ό.π., σ. 452 • Κ. Φουντανόπουλος, Εργασία και εργατικό κίνημα στη Θεσσαλονίκη (1908-1936), ό.π., σ. 266.
- [20] Κ. Φουντανόπουλος, Εργασία και εργατικό κίνημα στη Θεσσαλονίκη (1908-1936), ό.π., σ. 255-256.
- [21] Κ. Φουντανόπουλος, Εργασία και εργατικό κίνημα στη Θεσσαλονίκη (1908-1936), ό.π., σ. 221.
- [22] Γ. Γκλαρνέταζης, Στιγμές Σαλονίκης εαρινές, ό.π., σ. 137-141.
- [23] Κ. Φουντανόπουλος, Εργασία και εργατικό κίνημα στη Θεσσαλονίκη (1908-1936), ό.π., σ. 269-269.
- [24] Σπ. Κουζινόπουλος (επιμ.), Ο ηρωικός Μάης της Θεσσαλονίκης του '36, ό.π., σ. 29.